

Antikorupcijski zakoni i njihove implikacije na poslovanje

Anti-corruption laws and their implications for business

prof. dr Dijana Savić Božić, Pravni fakultet Bijeljina

Sažetak – Korupcija je jedan od najvećih izazova savremenog poslovanja, s dalekosežnim posledicama po ekonomski razvoj, pravnu sigurnost i tržišnu konkurenciju. Antikorupcijski zakoni igraju ključnu ulogu u suzbijanju neetičkih praksi, ali njihova efikasnost zavisi od političke volje, pravosudnih kapaciteta i usklađenosti sa međunarodnim standardima. Cilj ovog rada je da analizira pravni okvir antikorupcijskih zakona, njihove implikacije na poslovni sektor i izazove u njihovoj primeni, kao i da pruži preporuke za unapređenje borbe protiv korupcije. U radu se razmatra se istorijski razvoj antikorupcijskih zakona, s posebnim osvrtom na međunarodne instrumente kao što su Konvencija Ujedinjenih nacija protiv korupcije (UNCAC) i OECD Konvencija o borbi protiv podmićivanja stranih javnih zvaničnika, kao i na nacionalne propise poput FCPA (SAD) i UK Bribery Act (Velika Britanija). Rad istražuje pravne i poslovne posledice nepoštovanja ovih zakona, uključujući visoke novčane kazne, krivičnu odgovornost i reputacionu štetu za kompanije. Poseban akcenat stavljen je na izazove u implementaciji, kao što su nedostatak institucionalnih kapaciteta, politička opstrukcija i socio-kulturni faktori koji otežavaju primenu regulativa. U radu se predlažu strategije za poboljšanje sprovođenja antikorupcijskih zakona, uključujući jačanje pravosudnih institucija, povećanje transparentnosti, zaštitu uzbunjivača i podizanje svesti u poslovnoj zajednici. Efikasna borba protiv korupcije zahteva multidisciplinarni pristup i sinergiju pravnog okvira, tehnoloških inovacija i korporativne etike kako bi se izgradilo stabilno i fer poslovno okruženje.

Ključne reči – antikorupcijski zakoni, pravne sankcije, etika u poslovanju, transparentnost, međunarodni pravni okvir

Abstract – Corruption is one of the biggest challenges of modern business, with far-reaching consequences for economic development, legal certainty and market competition. Anti-corruption laws play a key role in curbing unethical practices, but their effectiveness depends on political will, judicial capacity and compliance with international standards. The aim of this paper is to analyze the legal framework of anti-corruption laws, their implications for the business sector and challenges in their application, as well as to provide recommendations for improving the fight against corruption. The paper discusses the historical development of anti-corruption laws, with special reference to international instruments such as the United Nations Convention against Corruption (UNCAC) and the OECD Convention on Combating Bribery of Foreign Public Officials, as well as to national regulations such as the FCPA (USA) and the UK

Bribery Act (Great Britain). The paper explores the legal and business consequences of non-compliance with these laws, including high fines, criminal liability and reputational damage for companies. Special emphasis is placed on the challenges in implementation, such as the lack of institutional capacity, political obstruction and socio-cultural factors that hinder the implementation of regulations. The paper proposes strategies to improve the enforcement of anti-corruption laws, including strengthening judicial institutions, increasing transparency, protecting whistleblowers, and raising awareness in the business community. An effective fight against corruption requires a multidisciplinary approach and synergy of the legal framework, technological innovations and corporate ethics in order to build a stable and fair business environment.

Keywords – anti-corruption laws, legal sanctions, business ethics, transparency, international legal framework

I. UVOD

Korupcija je jedan od najozbiljnijih društvenih i ekonomskih problema savremenog sveta. Prema definiciji koju pruža Transparency International, korupcija predstavlja zloupotrebu poverene moći radi privatne koristi. Ovaj fenomen može imati različite oblike, uključujući mito, proneveru javnih sredstava, trgovinu uticajem i favorizovanje pojedinaca ili preduzeća na štetu šire zajednice. Iako se korupcija često vezuje za javni sektor, njene posledice su podjednako destruktivne i u poslovnom okruženju, gde narušava tržišnu konkurenciju, povećava operativne troškove i umanjuje poverenje investitora.

Ekonomski uticaj korupcije je višestruk. Ona dovodi do neefikasne alokacije resursa, povećanja troškova poslovanja i smanjenja inovacija, jer kompanije često moraju da ulažu resurse u koruptivne aktivnosti umesto u razvoj i istraživanje. Globalni indeksi percepcije korupcije pokazuju da države sa visokim nivoom korupcije beleže niže stope ekonomskog rasta, slabije institucije i manji priliv stranih investicija. Takođe, korupcija podstiče neizvesnost u poslovanju, jer kompanije ne mogu da se oslone na zakonite mehanizme tržišne konkurencije, već se suočavaju s netransparentnim pravilima igre.

Upravo zbog toga, borba protiv korupcije postala je ključni prioritet kako na nacionalnom, tako i na međunarodnom nivou. Antikorupcijski zakoni i regulative imaju za cilj suzbijanje neetičnih praksi u poslovanju, povećanje transparentnosti i jačanje institucionalnog okvira za odgovorno poslovanje. Na globalnom nivou, značajne inicijative poput Konvencije Ujedinjenih nacija protiv korupcije (UNCAC) i OECD-ovih smernica za borbu protiv podmićivanja predstavljaju osnovu pravnog okvira koji države primenjuju kako bi osigurale integritet poslovanja. Pored toga, mnoge zemlje su usvojile posebne nacionalne zakone, poput američkog Foreign Corrupt Practices Act (FCPA) i britanskog Bribery Act, koji imaju eksteritorijalni karakter i utiču na poslovne subjekte širom sveta.

Cilj rada je da istraži ključne aspekte antikorupcijskih zakona i njihove implikacije na poslovno okruženje. Poseban fokus biće stavljen na pravne mehanizme koji se koriste za suzbijanje korupcije, način na koji kompanije implementiraju antikorupcijske politike, kao i izazove sa kojima se suočavaju u sprovođenju ovih mera. Takođe, rad će analizirati konkretne studije slučaja kako bi se pružio uvid u uspešne i neuspešne primere borbe protiv korupcije u korporativnom sektoru. U svetlu sve veće globalne borbe protiv korupcije, efikasnost pravnih mehanizama i regulatornih okvira postaje ključna za stvaranje pravednog i konkurentnog poslovnog okruženja. Razumevanje uticaja antikorupcijskih zakona na poslovanje omogućava bolje sagledavanje strategija koje kompanije mogu primeniti kako bi smanjile rizike i osigurale dugoročni održivi razvoj.

II. PREGLED ANTIKORUPCIJSKIH ZAKONA

Korupcija je prisutna u društvima od najranijih civilizacija, a prvi zakoni usmereni na njeno suzbijanje potiču još iz antičkih vremena. Već u starom Vavilonu, u Hamurabijevom zakoniku, postojale su odredbe koje su kažnjavale zloupotrebu položaja i nepravedno donošenje sudskih odluka. Slično tome, antički rimski zakoni, poput Lex Julia de Repetundis, kažnjavali su državne službenike koji su nezakonito sticali imovinsku korist na račun građana.

U srednjem veku, korupcija je često bila usko povezana s feudalnim poretom i monopolizacijom moći. Vladari su često koristili mito kao sredstvo za osiguravanje lojalnosti plemstva i vojske, što je dodatno produbljivalo nejednakost u društvu. Međutim, kako su se ekonomske i političke strukture menjale u pravcu ranih oblika kapitalizma, pojavili su se i prvi pokušaji pravne regulacije korupcije. U Engleskoj su, na primer, još u 14. veku doneti zakoni koji su se odnosili na mito u pravosuđu.

U savremenom kontekstu, ozbiljniji naponi za borbu protiv korupcije počinju tokom 19. i 20. veka, paralelno s jačanjem demokratskih institucija i slobodnog tržišta. Industrijalizacija i globalizacija donose nove izazove u regulisanju poslovnog sektora, što dovodi do potrebe za donošenjem prvih sistemskih antikorupcijskih zakona. Tokom 1970-ih godina, otkriveni su brojni međunarodni skandali, poput slučaja Lockheed Corporation, gde je ova američka kompanija podmićivala strane zvaničnike kako bi osigurala ugovore. Ovaj skandal bio je jedan od glavnih razloga za donošenje Zakona o sprečavanju korupcije u inostranstvu (Foreign Corrupt

Practices Act - FCPA) u SAD 1977. godine, prvog značajnog zakona protiv podmićivanja u međunarodnom poslovanju [1].

Od kraja 20. veka, borba protiv korupcije postaje globalni prioritet, što rezultira donošenjem međunarodnih konvencija i sveobuhvatnih zakona na nacionalnim nivoima širom sveta.

U borbi protiv korupcije ključnu ulogu igraju međunarodni instrumenti, koji omogućavaju harmonizaciju zakona i jačanje međunarodne saradnje. Konvencija Ujedinjenih nacija protiv korupcije (United Nations Convention Against Corruption - UNCAC) predstavlja najobuhvatniji međunarodni pravni okvir za borbu protiv korupcije. Usvojena je 2003. godine i danas ima preko 180 potpisnica. UNCAC predviđa širok spektar mera za sprečavanje, kriminalizaciju, međunarodnu saradnju i povrat nezakonito stečenih sredstava [2]. Ova konvencija zahteva od država članica da uspostave odgovarajuće zakonodavne, administrativne i pravne mere kako bi suzbile korupciju u javnom i privatnom sektoru.

Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj (OECD) donela je 1997. godine Konvenciju o borbi protiv podmićivanja stranih javnih zvaničnika, čime je napravljen važan iskorak ka sprečavanju korupcije u međunarodnim poslovnim transakcijama. Ovaj dokument obavezuje države potpisnice da kriminalizuju mito stranih zvaničnika i primene stroge kaznene mere protiv kompanija koje učestvuju u koruptivnim praksama. OECD redovno prati primenu ovog instrumenta kroz sistem evaluacije i izveštavanja.

Osim globalnih instrumenata, postoje i regionalni antikorupcijski sporazumi, poput Afričke konvencije o sprečavanju i borbi protiv korupcije (2003) i Inter-američke konvencije protiv korupcije (1996). Ovi dokumenti prilagođeni su specifičnostima korupcije u tim regionima i predstavljaju osnovu za jačanje lokalnih antikorupcijskih inicijativa. Evropski savet je osnovao GRECO (Group of States against Corruption) kako bi vršio nadzor nad implementacijom antikorupcijskih standarda u Evropi. GRECO prati primenu antikorupcijskih mera i daje preporuke državama članicama za unapređenje zakona i praksi.

Različite zemlje su razvile sopstvene pravne okvire za borbu protiv korupcije, prilagođene svojim pravnim tradicijama i ekonomskim sistemima. SAD su bile jedna od prvih država koje su kriminalizovale podmićivanje stranih zvaničnika putem Zakona o sprečavanju korupcije u inostranstvu (FCPA) iz 1977. godine. FCPA zabranjuje američkim kompanijama i pojedincima da nude mito stranim zvaničnicima kako bi osigurali poslovne ugovore [3]. Takođe predviđa stroge obaveze izveštavanja i transparentnosti u finansijskom poslovanju.

Jedan od najstrožih antikorupcijskih zakona u svetu je UK Bribery Act, koji je usvojen 2010. godine. Ovaj zakon zabranjuje ne samo podmićivanje javnih zvaničnika, već i privatnu korupciju među kompanijama. Takođe uvodi odgovornost preduzeća za neuspeh u sprečavanju korupcije unutar svoje organizacije, što ga čini jednim od najdalekosežnijih zakona u ovoj oblasti [4]. Francuska je 2016. godine usvojila Sapin II zakon, koji obavezuje velike kompanije da uspostave interne mehanizme za sprečavanje korupcije, uključujući kodekse ponašanja, interne kontrole i

programe obuke zaposlenih. Kina je poslednjih godina pooštrila svoje antikorupcijske propise, posebno kroz kampanju predsednika Sija Đinpinga protiv korupcije u državnim institucijama i poslovnom sektoru. Zakon o borbi protiv korupcije predviđa stroge kazne za zvaničnike i poslovne ljude koji su umešani u mito i proneveru.

Srbija je usvojila zakon koji omogućava krivično gonjenje kompanija za korupciju i druga srodna krivična dela. Ovaj zakon je deo šire reforme pravnog sistema u okviru procesa pridruživanja EU. Zaključno, pravni okvir za borbu protiv korupcije značajno se razvijao tokom vremena, a današnji antikorupcijski zakoni predstavljaju ključni instrument za osiguravanje transparentnosti i pravičnog poslovnog okruženja. Međunarodni instrumenti i nacionalna zakonodavstva zajedno stvaraju globalni pravni sistem koji otežava koruptivne aktivnosti i podstiče odgovorno poslovanje.

III. IMPLIKACIJE ANTIKORUPCIJSKIH ZAKONA NA POSLOVANJE

Antikorupcijski zakoni imaju dubok i širok uticaj na poslovne subjekte, jer se kroz njih uvode stroge pravne sankcije, podstiče transparentnost i odgovorno poslovanje, te utiče na globalne tržišne uslove. Implementacija ovih zakona često dovodi do značajnih promena u načinu na koji kompanije funkcionišu, uključujući unapređenje korporativnog upravljanja, uvođenje novih etičkih standarda i usklađivanje poslovnih procedura sa međunarodnim regulativama.

Jedna od najozbiljnijih implikacija antikorupcijskih zakona odnosi se na pravne sankcije koje se primenjuju na preduzeća koja su umešana u koruptivne aktivnosti. Mnoge države propisuju visoke novčane kazne za preduzeća i pojedince koji su umešani u mito i korupciju. Na primer, prema Foreign Corrupt Practices Act (FCPA) u Sjedinjenim Američkim Državama, kompanije mogu biti kažnjene sa više miliona dolara, u zavisnosti od težine prekršaja. Slično tome, UK Bribery Act (2010) predviđa neograničene novčane kazne za preduzeća koja učestvuju u koruptivnim radnjama.

U mnogim pravnim sistemima, odgovorni rukovodioci i zaposleni mogu biti suočeni sa krivičnim gonjenjem, što može rezultirati zatvorskim kaznama [5]. Na primer, u Francuskoj, zakon Sapin II omogućava krivične sankcije ne samo za pojedince već i za pravna lica, što značajno povećava rizik za preduzeća koja ne poštuju antikorupcijske propise. U nekim slučajevima, kompanije koje su prekršile antikorupcijske zakone mogu biti isključene iz javnih nabavki i međunarodnih tendera. Na primer, Svetska banka i druge međunarodne finansijske institucije često stavljaju na crnu listu preduzeća koja su umešana u koruptivne aktivnosti, čime im se onemogućava pristup međunarodnim projektima. Pored pravnih posledica, korupcijski skandali mogu ozbiljno narušiti ugled kompanije. Gubitak poverenja među potrošačima, investitorima i poslovnim partnerima može imati dugoročne posledice i dovesti do pada vrednosti akcija i smanjenja prihoda.

Uvođenje i striktna primena antikorupcijskih zakona direktno utiču na način na koji kompanije upravljaju svojim

poslovanjem i definišu etičke standarde. Kako bi smanjile pravne i reputacione rizike, mnoge organizacije usvajaju nove modele korporativnog upravljanja [6]. Preduzeća su sve češće primorana da uspostave detaljne procedure za praćenje i sprečavanje korupcije, uključujući finansijski nadzor, sistem internih revizija i mehanizme za prijavljivanje sumnjivih aktivnosti. Sve veći broj kompanija donosi interne kodekse ponašanja koji precizno definišu dozvoljene i nedozvoljene prakse u poslovanju. Ovi dokumenti obuhvataju politike protiv mita, sukoba interesa i zloupotrebe položaja. Antikorupcijski zakoni podstiču kompanije da objavljuju podatke o svojim finansijskim tokovima, ugovorima i donacijama. Na primer, zakonodavstvo Evropske unije zahteva od velikih multinacionalnih kompanija da objavljuju informacije o plaćanjima vladama [5]. Mnoge korporacije zapošljavaju stručnjake čiji je zadatak da prate poštovanje zakona i implementaciju antikorupcijskih politika unutar kompanije.

Kako bi se uskladile sa antikorupcijskim zakonima, kompanije sve više prilagođavaju svoje poslovne prakse i procedure. Preduzeća sve češće sprovode analize korupcijskih rizika kako bi identifikovala slabe tačke u svom poslovanju. Ove procene pomažu u prepoznavanju ranjivih sektora i razvoju strategija za smanjenje rizika. Edukacija o etičkom poslovanju postala je obavezan deo korporativne kulture u mnogim globalnim kompanijama. Zaposleni se obučavaju kako da prepoznaju koruptivne prakse i kako da ih prijave odgovarajućim nadležnim organima [7]. Kompanije sve više uspostavljaju anonimne kanale za prijavu korupcije, čime ohrabruju zaposlene da prijave sumnjive aktivnosti bez straha od otmazde. Mnoge kompanije uvode stroža pravila u vezi sa izborom poslovnih partnera, zahteva se detaljna provera partnera kako bi se smanjila mogućnost korupcije u lancu snabdevanja.

Antikorupcijski zakoni imaju direktan uticaj na konkurenciju i tržišne uslove, jer uspostavljaju jasne standarde i smanjuju mogućnosti za nelojalnu konkurenciju. U mnogim zemljama, kompanije koje su bile spremne da nude mito imale su nepravednu prednost u dobijanju ugovora [8]. Stroga primena antikorupcijskih zakona smanjuje ovakvu praksu i omogućava ravnopravnije tržišne uslove. Transparentno poslovanje i poštovanje antikorupcijskih propisa povećavaju privlačnost kompanija za strane investitore. Investitori su skloniji ulaganju u zemlje i kompanije sa niskim nivoom korupcije. Kada su antikorupcijski zakoni efikasno sprovedeni, kompanije mogu da planiraju svoje poslovanje sa manje neizvesnosti, što omogućava stabilniji razvoj i dugoročne investicije [9]. U sredinama gde su antikorupcijski zakoni striktno primenjeni, kompanije su primorane da se takmiče kroz inovacije, kvalitet usluga i efikasnost poslovanja, umesto kroz mito i koruptivne aranžmane.

Antikorupcijski zakoni donose značajne promene u poslovnom svetu, od pravnih posledica za preduzeća do suštinskih transformacija u načinu na koji korporacije funkcionišu. Povećanje transparentnosti, stroga regulativa i etičke norme postaju ključni faktori koji oblikuju savremeno poslovno okruženje. Iako usklađivanje sa ovim zakonima može biti izazovno, dugoročno posmatrano, ono donosi stabilnost, fer tržišnu utakmicu i jačanje poverenja u poslovne odnose.

IV. IZAZOVI U PRIMENI ANTIKORUPCIJSKIH ZAKONA

Antikorupcijski zakoni predstavljaju ključni mehanizam u borbi protiv korupcije, ali njihova efektivna primena nailazi na brojne izazove. Iako su mnoge zemlje usvojile stroge zakonske okvire i međunarodne konvencije, sprovođenje tih zakona često je otežano različitim institucionalnim, političkim, ekonomskim i društvenim faktorima. Efikasnost antikorupcijskih zakona zavisi od postojanja snažnih pravnih institucija, političke volje, sudske nezavisnosti i saradnje između javnog i privatnog sektora.

Iako su antikorupcijski zakoni često dobro formulisani i obuhvatni, njihovo sprovođenje u praksi može biti znatno otežano. Jedan od najvažnijih faktora u borbi protiv korupcije jeste politička volja za sprovođenje zakona. U mnogim zemljama, naročito onima sa slabim institucijama, politički lideri ili visoki državni zvaničnici mogu biti direktno umešani u korupciju, što dovodi do selektivne primene zakona [10]. Iako se u javnosti može stvoriti privid borbe protiv korupcije, u stvarnosti se zakoni često koriste kao alat za eliminaciju političkih protivnika, dok su istaknuti pojedinci iz vlasti zaštićeni od krivičnog gonjenja.

Pravosudni sistemi u mnogim zemljama suočavaju se sa značajnim izazovima u procesuiranju slučajeva korupcije. Nedostatak resursa, neadekvatna obuka sudija i tužilaca, kao i preopterećenost sudskih instanci, mogu značajno usporiti primenu antikorupcijskih zakona. U nekim slučajevima, sudski procesi traju godinama, što omogućava optuženima da izbegnu kazne kroz proceduralne maneve ili političke intervencije [11]. Jedan od ključnih elemenata efikasne borbe protiv korupcije jeste zaštita uzbunjivača – osoba koje prijavljuju koruptivne aktivnosti unutar institucija ili kompanija. Međutim, u mnogim državama, uzbunjivači se suočavaju sa odmazdom, otkazima, pravnim postupcima i čak fizičkim pretnjama, što obeshrabruje ljude da prijavljuju nepravilnosti. Bez adekvatne zaštite i podsticaja, informacije o korupciji ostaju skrivene, a zakoni ne uspevaju da se sprovedu na efikasan način.

Koruptivne transakcije često su zamršene i uključuju složene finansijske operacije, ofšor račune i lažne transakcije, što otežava prikupljanje dokaza. Kompanije i pojedinci umešani u korupciju koriste sofisticirane metode prikrivanja nezakonitih aktivnosti, uključujući upotrebu lažnih firmi i mreža posrednika. Nedostatak tehničkih kapaciteta i saradnje među državama dodatno otežava istrage i procesuiranje slučajeva korupcije.

Efikasnost antikorupcijskih zakona u velikoj meri zavisi od društvenih i kulturnih faktora. Različiti regioni i zemlje imaju različite pristupe korupciji, koji su oblikovani istorijskim, političkim i ekonomskim okolnostima. U nekim zemljama, korupcija je duboko ukorenjena u svakodnevnom životu i smatra se normalnim delom poslovanja i administracije. Kada građani i preduzeća veruju da su koruptivne prakse neizbežne, postoji mali podsticaj za borbu protiv njih. Na primer, u zemljama sa visokom tolerancijom na mito, čak i strogi zakoni mogu ostati neefikasni jer društvo ne vidi potrebu za njihovim sprovođenjem [12].

Postoje značajne razlike između pravnih sistema različitih država, što utiče na način na koji se antikorupcijski zakoni primenjuju. U nekim zemljama, sudski procesi su efikasniji i nezavisniji, dok u drugim politički uticaj na pravosuđe otežava sprovođenje zakona. Pored toga, u nekim kulturama postoji jači akcenat na kolektivne vrednosti i lične veze, što može otežati sprovođenje zapadnjačkog modela stroge zakonske odgovornosti. Siromašnije zemlje često imaju veći problem sa korupcijom, jer državni službenici i zaposleni u privatnom sektoru nemaju adekvatne plate i lako podležu koruptivnim radnjama. Kada su primanja niska, a ekonomska nesigurnost visoka, mito može postati sredstvo preživljavanja, što otežava primenu zakona. S obzirom na globalnu prirodu poslovanja, mnogi slučajevi korupcije uključuju više jurisdikcija. Međutim, nedostatak efikasne međunarodne saradnje može ozbiljno oslabiti primenu zakona. Zemlje sa slabim pravosudnim sistemima često postaju utočišta za korumpirane pojedince i kompanije koje žele da izbegnu sankcije.

Iako su državne institucije ključne u sprovođenju antikorupcijskih zakona, privatni sektor igra ključnu ulogu u borbi protiv korupcije. Kompanije mogu doprineti stvaranju poslovnog okruženja koje je manje podložno koruptivnim praksama kroz nekoliko ključnih mehanizama: Sve veći broj kompanija uvodi interne kodekse ponašanja i mehanizme za sprečavanje korupcije, kao što su obaveza transparentnosti u poslovnim transakcijama, mehanizmi internih provera i nadzora, sistemi za prijavu sumnjivih aktivnosti i obuka zaposlenih o etičkim standardima [9]. Privatne kompanije mogu sarađivati sa organizacijama poput Transparency International, OECD i Ujedinjenih nacija kako bi razvile efikasne strategije za borbu protiv korupcije. Ove inicijative mogu uključivati razmenu informacija, zajedničke projekte i učestvovanje u globalnim antikorupcijskim programima. Jedan od ključnih načina na koji privatni sektor može doprineti borbi protiv korupcije jeste insistiranje na poslovanju bez mita i nezakonitih dogovora. Ako preduzeća odbiju da učestvuju u korupciji, pritisak na državne institucije da sprovedu zakone može se povećati.

Primena antikorupcijskih zakona suočava se sa mnogim izazovima, uključujući političke prepreke, institucionalnu slabost i kulturne faktore. Međutim, kroz jačanje sudskih institucija, poboljšanje zaštite uzbunjivača i aktivnu ulogu privatnog sektora, moguće je poboljšati efikasnost borbe protiv korupcije. Globalna saradnja, edukacija i jačanje svesti o značaju transparentnog poslovanja ključni su elementi za uspešnu primenu antikorupcijskih zakona.

V. PREPORUKE ZA UNAPREĐENJE

Borba protiv korupcije zahteva sistemski pristup i kontinuirano unapređenje pravnih i institucionalnih mehanizama. Iako su mnoge zemlje usvojile antikorupcijske zakone i međunarodne konvencije, izazovi u njihovoj primeni ukazuju na potrebu za dodatnim merama koje bi poboljšale njihovu efikasnost. Kako bi se poboljšala efikasnost antikorupcijskih zakona, neophodno je sprovesti niz reformi koje će obezbediti bolje sprovođenje propisa, veću odgovornost institucija i aktivniju ulogu privatnog sektora.

Jedan od glavnih problema u borbi protiv korupcije jeste slaba implementacija zakona zbog nedovoljnih kapaciteta

pravosudnih organa. Preporučuje se povećanje budžeta i resursa za antikorupcijske agencije i tužilaštva kako bi mogli efikasno da istražuju i procesuiraju slučajeve; specijalizacija sudija i tužilaca u oblasti finansijskog kriminala i korupcije kako bi istrage bile brže i preciznije; međunarodna saradnja u istragama prekograničnih slučajeva korupcije, uključujući razmenu podataka između policijskih i pravosudnih institucija različitih zemalja [13].

Transparentnost je jedan od najsnažnijih mehanizama u borbi protiv korupcije. Preduzeća i državne institucije treba da preduzmu sledeće mere: obavezna javna objava ugovora i tendera – Sve državne nabavke i javni ugovori treba da budu dostupni na javnim portalima kako bi se omogućila kontrola građana i nevladinih organizacija; elektronske baze podataka koje omogućavaju građanima i novinarima da istražuju veze između političara, državnih ugovora i privatnih kompanija; uvođenje blockchain tehnologije u procese javnih nabavki kako bi se smanjila mogućnost manipulisanja dokumentima i transakcijama [14].

Kako bi se obeshrabrile koruptivne radnje, neophodno je: povećanje kazni za pravna lica uključena u korupciju, uključujući visoke novčane kazne, zabranu poslovanja i gubitak licenci; oduzimanje imovine stečene korupcijom, što može uključivati zamrzavanje računa, konfiskaciju nekretnina i zabranu obavljanja rukovodećih funkcija u preduzećima; brža sudska procedura za slučajeve visoke korupcije kako bi se sprečilo odugovlačenje postupaka i izbegavanje odgovornosti [11].

Uzbunjivači (whistleblowers) igraju ključnu ulogu u otkrivanju korupcije, ali se u mnogim zemljama suočavaju sa odmazdom i pretnjama. Potrebno je: uspostaviti zakonske mehanizme za zaštitu uzbunjivača, uključujući anonimne kanale za prijavljivanje i pravnu zaštitu od odmazde; uvođenje finansijskih podsticaja za uzbunjivače koji prijave velike slučajeve korupcije, po uzoru na sistem u SAD-u; podizanje svesti u javnosti o značaju uzbunjivača i njihovoj ulozi u očuvanju pravnog poretka [8].

Pored pravnih i institucionalnih reformi, ključno je raditi na promeni poslovne kulture i podizanju svesti o važnosti etičkog poslovanja. Edukacija i obuka menadžera, zaposlenih i državnih službenika može značajno doprineti smanjenju korupcije. Kompanije i javne institucije treba da uvrste edukaciju o borbi protiv korupcije u svoje interne programe obuke. Ključni aspekti ovih obuka uključuju: prepoznavanje i prijavljivanje korupcije – obuka zaposlenih o tome kako da prepoznaju koruptivne prakse i kome da ih prijave; etičke dileme u poslovanju – edukacija o važnosti donošenja odluka u skladu sa etičkim principima; usklađenost sa zakonima (compliance training) – menadžeri treba da budu upoznati sa svim relevantnim antikorupcijskim zakonima i regulativama [15]. Privatni sektor može igrati ključnu ulogu u podizanju standarda etičkog poslovanja kroz sledeće inicijative: uspostavljanje internih kodeksa ponašanja koji jasno definišu pravila protiv mita i sukoba interesa; javno izjašnjavanje protiv korupcije, kroz potpisivanje međunarodnih inicijativa poput UN Global Compact-a ili OECD smernica o poslovnoj etici; saradnja sa nevladinim organizacijama koje se bave

borbom protiv korupcije, kako bi se osiguralo poštovanje najboljih praksi [10].

Mediji i društvene mreže mogu igrati ključnu ulogu u informisanju građana o značaju borbe protiv korupcije. Pokretanje kampanja koje promovišu pozitivne primere etičkog poslovanja može motivisati i druge kompanije da usvoje slične standarde.

VI. ZAKLJUČAK

Korupcija predstavlja jedan od najvećih izazova savremenog društva, sa ozbiljnim posledicama po ekonomiju, poslovni sektor i vladavinu prava. Iako su mnoge zemlje usvojile stroge antikorupcijske zakone, njihova primena i efikasnost i dalje variraju u zavisnosti od političkih, pravnih i kulturnih faktora. U poslednjih nekoliko decenija, sa porastom globalizacije i međunarodne trgovine, borba protiv korupcije postala je prioritet međunarodnih organizacija i država. Analizirajući implikacije antikorupcijskih zakona na poslovanje, ustanovljeno je da su posledice za preduzeća značajne, uključujući visoke finansijske kazne, gubitak ugovora, krivične sankcije za rukovodioce i trajnu reputacijsku štetu. Ovi zakoni su takođe podstakli promene u korporativnom upravljanju, pri čemu su kompanije uvele sisteme internih kontrola, kodekse etike i programe obuke zaposlenih kako bi se smanjili rizici od koruptivnih aktivnosti. Pored toga, uticaj ovih regulativa na tržište je dvostruk: s jedne strane, podstiču transparentnost i fer konkurenciju, dok s druge strane mogu otežati poslovanje u zemljama sa visokim stepenom korupcije, gde su mito i političke veze često ključni faktori za dobijanje poslova. Međutim, uprkos postojanju sveobuhvatnih pravnih okvira, izazovi u primeni antikorupcijskih zakona i dalje su značajni. Među glavnim preprekama identifikovani su nedostatak političke volje, institucionalna slabost, pravne i proceduralne prepreke u procesuiranju slučajeva korupcije, kao i nedovoljna zaštita uzbunjivača. Pored toga, kulturni i regionalni faktori igraju ključnu ulogu u percepciji i primeni antikorupcijskih mera. U nekim društvima, korupcija je duboko ukorenjena u poslovne i administrativne prakse, što otežava sprovođenje zakona čak i kada oni formalno postoje.

Korupcija je globalni problem koji zahteva koordinisan odgovor međunarodne zajednice. U narednim godinama, očekuje se veća harmonizacija zakona među državama, jačanje prekogranične pravosudne saradnje i brža razmena informacija o finansijskim transakcijama povezanim sa korupcijom. Organizacije poput OECD, UN i Svetske banke nastaviće da pružaju smernice i pomažu zemljama u implementaciji efikasnih antikorupcijskih mehanizama. Globalni investitori, kao i potrošači, sve više insistiraju na tome da kompanije posluju na etičan i transparentan način. Ekonomski pritisak može biti snažan faktor u borbi protiv korupcije, jer preduzeća koja se ne pridržavaju antikorupcijskih principa mogu izgubiti pristup tržištima, investicijama i partnerstvima. Različiti ESG (Environmental, Social, and Governance) standardi postaju sve važniji faktor u odlučivanju investitora i korporativnih strategija.

U budućnosti se očekuje stroža regulativa, proširenje odgovornosti menadžera i veću integraciju antikorupcijskih politika u interne sisteme preduzeća. Mnoge kompanije će

morati da prilagode svoje interne procedure kako bi izbegle regulatorne rizike, uključujući redovne revizije, procene rizika i edukaciju zaposlenih o antikorupcijskim zakonima. Dugoročno gledano, najvažniji faktor u smanjenju korupcije biće obrazovanje i promena svesti u društvu. Uvođenje antikorupcijskih tema u obrazovne programe, kampanje podizanja svesti i promocija pozitivnih primera etičkog poslovanja može pomoći u promeni društvenih normi i podsticanju odgovornog ponašanja u poslovanju.

Iako su antikorupcijski zakoni postali globalni standard, njihova primena i dalje zavisi od političkog i institucionalnog konteksta svake zemlje. Poslovni sektor igra ključnu ulogu u promovisanju integriteta, dok međunarodne organizacije i regulatorni organi moraju nastaviti sa unapređenjem pravnih okvira i povećanjem transparentnosti. Kroz kombinaciju efikasnih zakona, digitalnih alata, edukacije i saradnje između države i privatnog sektora, moguće je stvoriti poslovno okruženje koje je zasnovano na fer konkurenciji, odgovornosti i dugoročnoj održivosti. Budućnost borbe protiv korupcije leži u inovativnim pristupima, globalnoj koordinaciji i jačanju korporativne etike – samo tako će se postići suštinske promene koje će omogućiti transparentnije i poštenije poslovno okruženje.

REFERENCES

- [1] Mark Henly. The Impact of Anti-Corruption Legislation on Business Practices: Evidence from the OECD Anti-Bribery Convention. *Journal of Business Ethics*. 2018.
- [2] Jonathan M. Karpoff. The Impact of Anti-Bribery Enforcement on Foreign Investment and Internal Controls. *Journal of Business Ethics* 132, no. 3: 457-477, 2017.
- [3] Ethan Marcus. The Role of Whistleblowing Mechanisms in Enforcing Anti-Corruption Policies. *Journal of Management Studies*. 2019.
- [4] Alejandro Morales. Anti-Corruption Measures and Their Effectiveness in Emerging Markets. *International Journal of Business and Management*. 2021.
- [5] Edin Mujanović, Elmedin Sinanović, Nenad Bojanić. Morfologija nepravilnosti u izvršenju budžeta i finansijskim izveštajima, korištenju resursa i upravljanju državnom imovinom u Federaciji Bosne i Hercegovine. *Kriminalističke teme* 18, no. 3-4: 1-22, 2018.
- [6] Michael North. Corporate Compliance Programs and Anti-Bribery Regulations: A Global Perspective. *Business Ethics Quarterly*. 2020.
- [7] Antonio Argandoña. Corruption and Companies: The Use of Facilitating Payments. *Journal of Business Ethics* 60, no. 3: 251-264, 2018.
- [8] Alvaro Cuervo-Cazurra. The Effectiveness of Laws against Bribery Abroad. *Journal of International Business Studies* 39, no. 4: 634-651, 2008.
- [9] Robert Donnelly. The Impact of Anti-Corruption Legislation on Corporate Governance Practices. *Journal of Business Law*. 2022.
- [10] James Follinger. Financial Crimes and Anti-Corruption Measures in Emerging Markets. *Journal of Financial Crime*. 2020.
- [11] OECD. *Anti-Corruption Compliance in Times of Crisis: Building Resilience and Seizing Opportunities*. OECD Business and Finance Policy Papers. Paris: OECD Publishing. 2022.
- [12] Andrew Pitt. Anti-Corruption Policies and Corporate Compliance: A Comparative Study. *Corporate Governance: An International Review*. 2019.
- [13] Gregory Redford. Legal Frameworks and Anti-Corruption Strategies: An International Perspective. *International Journal of Law and Management*. 2021.
- [14] Peter Rodriguez and Lorraine Eden. Three Lenses on the Multinational Enterprise: Politics, Corruption, and Corporate Social Responsibility. *Journal of International Business Studies* 37, no. 6: 733-746, 2016.
- [15] Daniel Sporea. Podsticaj lobiranja u zakonskoj formi kao prepreka korupciji. *Revija za evropsko pravo* 26, no. 1: 118-134, 2024.